

Tatiana Petrache

DICȚIONAR DE NUME

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
Iași, 2016

Cuprins

Precizări introductive	7
Abrevieri	23
Lexicon	25
Scurt apendice explicativ	133
Bibliografie selectivă	135
Tabel alfabetic al sfinților ortodocși	137

Precizări introductive

*Pomenește, Doamne,
pe fiecare după numele său...*

Taina numelui

„Unui nume îi dai viață pomenindu-l. Numele cheamă de îndată sufletul pe care-l desemnează; de aceea pomenirea unui nume are o semnificație atât de adâncă”¹. A invoca numele unei persoane înseamnă a o face prezentă efectiv. A face un lucru *în numele* cuiva sau *a chema* pe cineva *după numele său* sunt acte care presupun o relație dialogică, directă. Numele este cheia persoanei; a pomeni numele cuiva înseamnă a te așeza în prezența lui.

Numele este o chintesență a persoanei, iar persoana, cu toate particularitățile și energia ei, este prezentă în nume. În tradiția vechi-testamentară, ca și în culturile antice păgâne, exista o strânsă legătură între sufletul cuiva și numele acestuia. În societățile antice, valoarea magică atribuită cuvântului apare ca o forță particulară în numele care desemnează persoana.

Pentru omul primitiv, numele este atașat inseparabil de ființa desemnată, în așa măsură încât el își ascunde numele adevărat față de necunoscuți pentru a se feri de vrăji.

---

¹ J. Pedersen, *Israel*, vol. I, p. 256, London/Copenhaga, 1926.

Numele în sine era investit cu puteri speciale; se credea că numele poate exercita o influență modelatoare asupra caracterului și destinului copilului. Romanii, spre exemplu, numeau un copil *Fortis* nu pentru că nou-născutul părea curajos, ci pentru ca el să devină astfel. Primitivul purta nume de fetiș sau nume de totem pentru a primi ocrotirea acestora. Invers, sunt evitate numele de zei și numele de spirite malefice care ar putea exercita o influență nefastă.

În creștinism, numele se eliberează de conotațiile magice și superstițioase păgâne. Numele în sine nu mai exercită fatalul determinism asupra destinului uman. Numele unui sfânt sau un nume care-L invocă pe Dumnezeu nu are nici o semnificație sau putere fără o participare conștientă a celui care îl poartă la realitatea invocată. A chema numele lui Dumnezeu presupune deschidere față de iubirea Lui, a te oferi ca jertfă vie în mâinile Lui. Puterea și slava lui Dumnezeu sunt prezente și lucrătoare în Numele Lui, cu condiția de a fi pomenit cu trezvie: „... și tot cel ce va chema numele Domnului se va mântui” (*Fapte* 2, 21). Fără această participare și conștientizare, numele rămâne simplă etichetă cu rol de identificare.

Omul, alterând prin păcat chipul Cuvântului din el, după care a fost zămislit de Dumnezeu, alunecă spre inconsistență și spre o stare fără chip, devenind un haos neunitar și impersonal. Omul nu mai poate răspunde cu toată ființa sa la chemarea lui Dumnezeu după numele său. Numele nu mai înseamnă pentru om conștiință de sine distinctă, numele doar îl distinge pe om în masa de oameni. Numele nu mai presupune obligația răspunderii în fața lui Dumnezeu și a aproapelui.

„Numai când aude prin chemarea lui pe nume glasul lui Dumnezeu, omul răspunde cu adevărat, numai atunci își ia numele în serios. Numai atunci numele îi este un principiu distinctiv formator, numai atunci el este în adâncime o forță de personalizare. În această relație cu Dumnezeu, de chemare și răspuns, omul intră deplin prin Botez. De

aceea i se dă omului și nume², care exprimă relația specială, personală, unică a fiecăruia cu Hristos. „Omul primește un nume propriu și știe că, atunci când e chemat pe acest nume, e vizat el însuși în întregime și trebuie să răspundă cu toată ființa lui³. Omul e botezat după nume, nu ca o ființă generală. „Se botează robul lui Dumnezeu, N, în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh“⁴.

Fiind după chipul lui Dumnezeu, omul răspunde de chip al lui Dumnezeu, omul răspunde lui Dumnezeu pe numele său și crește în această relație responsabilă prin harul Tainelor. În Biserică fiecare este prezent după numele său, unic și inconfundabil, din momentul nașterii în Hristos până la trecerea în viața de după moarte și culminând cu înfățișarea personală înaintea lui Dumnezeu.

Sfântul este cel care răspunde cu toată ființa sa chemării lui Dumnezeu, atingând intimitatea „împreună-sălășluirii“ cu Dumnezeu, care nu înseamnă însă identitatea cu Dumnezeu, nici dizolvarea persoanei într-o energie divină impersonală. Sfinții sunt pildă a unirii cu Dumnezeu, prieteni ai Lui, împreună-împărați cu El și casnici ai Lui, cunoscuți Lui fiecare după numele său. De aceea, creștinii poartă numele sfinților și caută să urmeze în desăvârșire prietenilor Mirelui, primind ajutorul acestora prin mijlocirile lor către Dumnezeu.

---

²Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, ed. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, pp. 50-53.

³*Ibidem.*

⁴*Molitfelnic, cuprinzând slujbe, rânduieli și rugăciuni săvârșite de preot la diferite trebuințe din viața credincioșilor*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 25.

Antroponimia creștină

Astfel, cea mai mare parte a antroponimiei creștine este preluată din martirologii și calendare, reflectând utilizarea comună a numelor personale din primele secole de după Hristos. De aceea are un aspect etimologic eterogen, cu o mare pondere a numelor ebraice, care însă sunt adaptate la greaca elenistă a epocii⁵ (*Dionysos, Venerius, Isidor, Martinus, Aphrodisios* etc.), și nume teoforice cu referire la divinitatea păgână (*Dorótheos, Theodulos, Dosítheos, Timótheos* etc.), dar redirecționate ulterior spre cinstirea adevăratului Dumnezeu⁶.

Mai târziu, începând cu secolele III-IV, se conturează tendința, restrânsă însă, a formării numelor simbolice creștine care-L evocă pe Dumnezeu, făgăduințele Sale sau aspecte ale cultului: *Anastásios, Redemptus, Renatus, Adeodatus, Paschasius* (din care derivă *Pascal*), *Sabatius* (etimonul pentru *Sava*), *Agáprios, Innocentius, Panteléemon, Panaqiótes*. Nume augurale în păgânism dobândesc în epoca creștină o semnificație mistică: *Felix* evocă fericirea vieții veșnice; *Victor*, victoria asupra păgânismului; *Vitalis*, viața veșnică etc. Termeni care astăzi sunt specific creștini, ca *Elpis, Irene, Sophia*, erau în uz și la păgâni, dar într-un alt context, și acest context este esențial. Când o mamă numită *Sophia* își numește fiicele *Pistis, Elpis* și *Agapis*, caracterul creștin este neîndoielnic.

În cadrul antroponimiei creștine cea mai mare frecvență o au numele personale din Sfânta Scriptură sau formate pe baza unor termeni scripturistici. Din Noul Testament⁷ sunt

⁵ Ανδρέας Ι. Καλαντζάκος, *Τα μικρά μας ονόματα. Προέλευση - Ετυμολογία - Εξήγηση*. Editura Συλλογές, Atena, 2005, p. 14.

⁶ Δεμοίριου, Ιωάννου Γ., *Ονοματοθεσία του ανθρώπου των Αρχαίων Ελλήνων και των Ελλήνων Χριστιανών*, Atena, 1976, pp. 33-38. Vezi și studiul: Meimaris, Yiannis E.: *Sacred Names, Saints, Martyrs and Church Officials in the Greek Inscriptions and Papyri Pertaining to the Christian Church of Palestine*, Athens, 1986.

⁷ *Ibidem*, pp. 27-28.

preluate numele celor apropiați lui Hristos: *Maria*, numele Născătoarei de Dumnezeu, numele Apostolilor, ale altor persoane (*Iosif, Zaharia, Elisabeta, Ioachim, Ana, Salomeea, Lazăr* etc.), numele Evangheliștilor, precum și numele ucenicilor și creștinilor menționați în Faptele Apostolilor și Epistolele nou-testamentare (*Tit, Achila, Priscila, Sila* etc.). Originea nou-testamentară a acestor nume este sigură, chiar dacă prezintă o preistorie păgână, cum este cazul numelor grecești a doi dintre apostoli, *Andrei* și *Filip*, nume frecvente în Galileea epocii elenistice.

Apoi avem numele formate pe teren creștin de la denumirile diferitelor evenimente din viața lui Hristos: *Baptist(a), Fotie, Fotini, Anastasie, Anastasia* etc. Există și nume formate de la substantive abstracte cu sens teologic folosite în Noul Testament, dar și în iconografia Bisericii: *Agapie* „dragoste”, *Pistis* „credință”, *Elpis* „nădejde”, *Evdochia* „bunăvoire”, *Irina* „pace”, *Evolghia* „bunăvoire”, *Evsevie* „bună-credință” etc.

Mai rare sunt numele din Vechiul Testament⁸. În genere sunt preluate numele celor care au prorocit și au pregătit venirea lui Mesia: proroci (Ilie, Isaia, Ieremia, Iezechiel, Iona, Zaharia, Moise), patriarhi și regi ai lui Israil (Avraam, Isaac David, Solomon), drepte femei (Sara, Rebeca, Suzana, Rahila), nume de îngeri și arhangheli etc.

Există, de asemenea, și numele ce reflectă toponimia scripturistică⁹: Ierusalim(a), Viflaim(a), Iordan(a) etc.

Urmează în continuare numele martirilor, precum *Laurentius, Agnes, Cyprianus, Vincentius*, a căror popularitate este marcată în special în țara lor de origine, la Roma, în Asia Mică, în Grecia, în Spania. Mai târziu, numele de sfinți mărturisitori, ca *Martinus* (și derivatul său *Martinianus*) – care amintește de episcopul de Tours și nu, prin etimologie îndepărtată, de zeul Marte.

⁸ *Ibidem*, p. 28.

⁹ *Ibidem*.

Mai puțin frecvente, numele relevând alte categorii, nume teoforice sau derivate din numele Domnului: *Kyriakos*, *Dominicus*; nume de sărbători creștine: *Sabbatius*, *Paschasius*; nume reflectând dogme, taine sau virtuți: *Anastasios*, *Redemptus*, *Renatus* - ultimele două fac aluzie la botez, dar sunt la fel de bine reprezentate în lumea păgână -, *Agápe*, *Innocentius*; nume de funcții eclesiastice: *Sacerdos*, *Lector* etc.

Antroponimia eteroclită a epocii elenistice a cunoscut un adevărat proces de convertire, de redirecționare a semnificațiilor, a fost efectiv asimilată de creștinism și înnoită în profunzimea valorilor doctrinare.

Definitoriu pentru viziunea creștinilor în alegerea numelor este un cuvânt al Sfântului Ioan Gură de Aur, care îi sfătuiește pe părinți cum să pună nume copiilor lor: „Să nu dăm, așadar, la întâmplare nume copiilor, nici numele bunicilor și străbunicilor, nici să le punem numele celor care au altă origine, ci să le dăm numele sfinților bărbați care au excelat în virtute și au dovedit mare îndrăznire înaintea lui Dumnezeu. Desigur, să nu se încurajeze doar prin aceste nume nici părinții, nici copiii care le primesc. Căci, desigur, numele în sine nu e de nici un folos, atunci când este lipsit de virtute, ci trebuie să ne sprijinim nădejdea de mântuire pe dobândirea virtuții și nici să ne lăudăm pentru nume, nici pentru înrudirea cu sfinții, nici pentru nimic altceva, ci pentru îndrăznirea pe care o dobândim prin propriile noastre fapte”¹⁰. Iar în altă parte, același sfânt spune: „La timp potrivit mi-a venit în minte o altă idee, prilejuită de schimbarea numelui lui Iacov în Israel. Care este aceasta? Putem sădi râvna pentru virtute în copii chiar prin numele ce-l poartă. Nimeni să nu se grăbească să dea copiilor numele strămoșilor: al tatălui, al mamei, al bunicului, al străbunicului, ci să le dea lor numele dreptilor, al mucenicilor, al episcopilor,

---

¹⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilie la Facere* 51, EPIE 77.

al Apostolilor. Să fie pentru copii și numele ce-l poartă imbold spre cele bune. Unul să se numească Petru, altul Ioan, iar altul, alt nume al unuia dintre sfinți”¹¹. Se vedește aici o eliberare a numelui de funcțiile lui magice.

Relația dintre semnificat și semnificant

Punând nume lucrurilor, omul – acest *zoon logon echon* – se comportă în conformitate cu propria-i fire. El continuă, la o scară redusă și cu posibilități de cunoaștere diminuate, acel act al omului primordial, care a denumit toate ființele și lucrurile peste care a fost așezat stăpân. În limba dinaintea turnului Babel, numele avea o strânsă legătură de sens și fonetică cu ceea ce desemna. Această corespondență dintre nume și lucruri este un postulat introdus de primii onomasticieni – etimologi care au ales să contrabalanseze „arbitrariul semnului lingvistic” printr-o motivație care să prezinte impunerea numelui ca un eveniment istoric real și conștient. În limba originară, semnificantul era chintesență a semnificatului pe care îl reprezenta semantic și fonetic. Numele nu este rezultatul unui hazard, nu s-a născut din jocurile fonetice ale unei semi-maimuțe. Numele este o „metaforă revelatorie”¹², după cum spune Lucian Blaga.

Antroponimele au fost create pornind de la substantive comune sau de la adjective substantivizate, cu valoare semnificativă pentru destinul și trăsăturile persoanei desemnate: nume cu referire directă la divinitate sau la forțe supranaturale magice prin care este exprimată gratitudinea și se cere ocrotirea de influențe nefaste (nume gratulatorii și apotropaice); nume care evocă trăsături fizice sau morale pozitive, alese

---

¹¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre slavă deșartă și creșterea copiilor* 47, EPT 40, 667.

¹² Lucian Blaga, *Trilogia Culturii*, vol. III, *Geneza metaforei și sensul culturii*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969, pp. 275-290.

în virtutea „capacității” numelui de a modela existența copilului în conformitate cu semnificația respectivă (nume augurale); nume cu pură valoare descriptivă care se referă la aspectul fizic și la caracter, la profesie, la anumite circumstanțe ale nașterii și la originea locală a purtătorului (nume descriptive).

Cristalizate de-a lungul secolelor, numele personale și-au pierdut valoarea primitivă de a evoca o persoană sau un grup determinat și purtând o însușire precisă. Din semnificația inițială a rămas doar un reflex, un ecou al intenției sugestive primordiale. În zonele lingvistice marcate de influența greco-romană, anticul *Platon* păstrează reminiscențele adjectivului etimon *platýs, plateía, platy* – „larg, lat” –, prin care era desemnat un om lat în umeri. Biblicul *Petros* se armonizează fonetic cu diferitele forme pe care substantivul grecesc *pétros* le-a căpătat în limbile europene.

Există însă nume care au devenit simple etichete identificatoare, deoarece și-au pierdut valoarea semantică. Astfel, între numele de origine latină *Camil, Camila*, femininul *Camelia*, și cuvântul etimon *camillus*, care desemna tânărul ce asista pe marele preot în ritualul roman păgân, lanțul istoric a fost rupt. Dacă la origine acest nume a fost metaforic, cu timpul și-a pierdut valoarea evocatoare și doar moda l-a menținut în uz. Sub aspect semantic, antroponimul a fost golit de semnificația sa primitivă. A fost golit de sens până la a nu mai reprezenta decât o marcă indispensabilă pentru deosebirea indivizilor într-o masă de indivizi. Numele nu mai este înțeles astăzi din punct de vedere etimologic.

Clasificarea antroponimelor

Antroponimele se aplică fie unei persoane (nume individuale), fie unui grup de persoane existând între ele o legătură socială (nume de familie, numele gentilice romane),

geografică sau politică (numele locuitorilor unui teritoriu, ai unui oraș și ai unui sat).

Numele individuale se împart la rândul lor în trei categorii:

- Numele care se primește la naștere (nume de botez, prenume) unic la origine, uneori dublu, triplu sau multiplu în societățile moderne;

- Numele care se pot primi în cursul vieții supranume individuale, uneori glorioase, cel mai adesea peiorative (po-recle);

- Nume pe care și le pune persoana în cauză: schimbări de prenume, pseudonime etc.

Fiecare serie de nume proprii poate fi studiată sub trei aspecte:

- origine și sens (etimologic);
- transformări și alterări;
- substituții.

Din perspectivă etimologică, numele de persoană se reduce la trei tipuri de formații¹³:

1. Nume devoționale, denuminații de ordin mistic, legate de divinitate în sens larg, sunt antice și își păstrează caracterul sacru. În cadrul numelor devoționale se deosebesc următoarele categorii:

- Nume teoforice – conțin o expresie referitoare la divinități, ca dătătoare de viață și destinatară a gratitudinii și a dragostei oamenilor;

- Nume de sărbători religioase;
- Nume de sfinți sau nume calendaristice;
- Nume biblice.

2. Nume afective – au apărut ca simple supranume și reflectă experiența cotidiană în contactul cu familia, cu ceilalți oameni și cu mediul înconjurător. Numele afective sunt expresia sentimentului omului față de habitatul său și desemnează:

---

¹³ Clasificarea este preluată din *Santi e Fanti – Dizionario dei nomi di persona*, Enzo La Stella T., ed. Zanichelli, Bologna, 1993.

- Ordinea nașterii;
- Bucuria nașterii, semnele prevestitoare, dorința părinților ca nou-născutul să aibă un destin fericit (nume augurale);
- Trăsături fizice sau sufletești caracteristice pozitive sau negative (nume descriptive);
- Corespondența cu lumea naturală:
- Flori și plante;
- Animale;
- Pietre prețioase;
- Aștri și fenomene naturale (nume augurale, apotropaice și descriptive);
- Referiri la origine: habitat, proprietate, țară, la epoca nașterii (nume descriptive);
- Meserie (nume descriptive).

3. Nume admirative – formează o categorie mai puțin omogenă; sunt nume alese datorită admirației pentru:

- Un om (patriarh sau profet biblic, un erou al unui poem epic, un personaj literar, un reformator, un sportiv etc.);
- Un popor;
- O cultură;
- Nume ideologice;
- Nume de staruri (din aristocrație, modă, cinema, TV);
- Reminiscențe literare.

Evoluția istorică a antroponimiei românești

Numele este un martor al istoriei limbii și al istoriei omului. Numele sunt „fosile” lingvistice, mărturii ale straturilor istorice, acoperite de sedimente lexicale succesive, și permit reconstituirea formelor și a tipurilor dispărute din vorbirea curentă. Materialul antroponimic este o veritabilă oglindă concavă etno-lingvistică și socio-demografică a societății umane.

Sistemele antroponimice europene prezintă un caracter eterogen, spre deosebire de unitatea și coerența care se observă la popoarele antice: evrei, greci și romani. La evrei, predominanța numelor teoforice este expresia evidentă a credinței monoteiste și a conștiinței de popor ales, din care S-a întrupat Dumnezeu. Caracterul metaforic al antroponimiei grecești antice corespunde spiritului profund metafizic al urmașilor lui Socrate, iar sistemul onomastic latin reflectă organizarea riguroasă a societății romane și excelența acomodare la realitățile concrete.

Dacă sunt elemente esențiale care compun orice sistem antroponimic european, acestea se referă la: calendarul creștin și unele influențe etnice care s-au manifestat în bloc asupra mai multor popoare, cum a fost influența slavă în Răsărit și influența germană în Apusul neolatin. Numele cuprinse în calendarul creștin reflectă în special antroponimia epocii elenistice, un ansamblu sincretic în care predomină elementele ebraice, grecești și latine.

Materialul antroponimic românesc cuprinde elemente compozite, așezate în straturi succesive în funcție de factorii istorici și culturali care au înrâurit destinul poporului român.

În zorile etnogenezei poporului român, au circulat nume daco-romane, atestate în inscripțiile descoperite în provinciile dunărene romanizate, precum și nume de sfinți, îndeosebi numele martirilor din această regiune. Antroponimia provinciei romane din Dacia este de o bogăție și de o varietate excepțională, se poate spune chiar unică într-un cadru geografic și cronologic bine delimitat la periferia Imperiului; aceasta reflectă structura și elementele etnice ale întregului Imperiu ca o consecință naturală a afluxului de *infinitae copiae hominum ex toto orbe Romano*¹⁴... Numele de persoane sunt materiale lingvistice, elemente ale lexicului și ale morfologiei limbii de un tip determinat: romano-latin, semitic,

---

¹⁴ Eutropius, *Breviarium ab urbe condita*, VIII, 6, 2.

grec, traco-getic, iliric, celtic etc.; în același timp sunt precizări distincte etnice și geografice, indicatori ai originii indivizilor, ai situației lor sociale și juridice. Dintre aceste nume au supraviețuit până în epoca izvoarelor scrise unele nume de sfinți și sărbători creștine, care circulau și ca nume de persoană: *Barbura, Barbu, Crăciun, Flor, Îndrea, Întoni, Măria, Mărin, Nicoară, Paștiu, Paul, Pietrul, Toador* etc. și încă unele care se pot confunda cu numele transmise prin calendar, cum ar fi: *Adam, Daria, Lazăr, Marcu, Tit* etc.

Din epoca cristalizării limbii românești provin și unele nume laice formate din cuvinte de origine tracă: *Bitu, Brad, Bucur, Moș, Murg*; sau din latină, privind culoarea (*Albu, Căruntu, Negrea*), rudenia (*Fătu, Fecior, Sora, Tatu* etc.) sau alte motive (*Aura, Corbu, Faur, Leu, Luna, Lupu, Micu, Păun, Puiu, Soare, Șerb, Ursu, Vulpe* etc.).

Impregnarea antroponomiei române cu elemente vechi slave începe după așezarea slavilor în Dacia și în cele două Moesii. În această perioadă s-au transmis românilor numeroase nume de persoană: *Bogdan, Bran, Buda, Dobre, Neagu, Preda, Radu, Stan, Stoe, Stroe, Vlad* etc. Tot în acest timp s-au primit de la pecenegi-cumani o serie de toponime și antroponime ca: *Basarab, Berindei, Coman, Tartabă, Tâncaba, Ursu* etc., apoi de la unguri și ucrainieni altele.

A doua fază a răspândirii creștinismului în țările danubiene se datorează influenței bizantine și a avut drept urmare pătrunderea unui puternic filon antroponimic de factură ortodoxă bizantino-slavă. În acest timp se impune materialul onomastic al cărților de cult (*Ceaslov, sinaxarele Mineelor*) și din Sfânta Scriptură. Este vorba de numele calendaristice care au înlocuit o bună parte a onomasticonului daco-roman și slav de inspirație profană. Alături de numele purtate în forma oficială, cultă, ca *Antonie, Dimitrie, Gheorghe, Ioan, Vasilie* etc. se adaugă derivatele acestora, unele create de români, altele împrumutate de la vecinii sârbi, bulgari, greci, albanezi, ruși, unguri și sași. Între sec. XII-XIX, antroponimia românească,

sub influența culturii bisericești, capătă un pronunțat caracter hagiografic, în comparație cu numele laice de creație românească sau împrumutate de la vecini.

Etapa modernă a antroponimiei românești se deschide cu seria de nume luate din istoria romană, sub influența Școlii Ardelene. Urmează apoi un val de nume de proveniență apuseană, în special după 1848, val care a condus la o anume marginalizare a numelor de botez din antroponimia românească. Se constată și o reluare a numelor istorice: *Decebal, Radu, Bogdan, Mircea, Dan, Dragoș, Hanibal* etc. O ușoară influență apuseană s-a manifestat în onomastica noastră și dinspre aria de cultură romano-catolică, prin franco-italieni și unguri.

Caracteristicile modei antroponimice actuale prezintă trei tendințe principale:

1. evitarea antroponimelor românești tradiționale, în special în mediul urban, și înlocuirea lor cu forme diminutive și hipocoristice de proveniență apuseană;
2. interesul pentru numele străine;
3. înmulțirea cuvintelor care alcătuiesc numele individual, aceasta fiind o manifestare a îndepărtării de ceea ce tradiția impusese în onomastica creștină, și anume: prenumele format dintr-un singur cuvânt.

Moda este un factor determinant în antroponimie care nu a scutit de transformări și substituiri sistemul onomastic al nici unui popor, după cum bine punctează Albert Dauzat: „Moda îi făcu pe gali să părăsească vechile nume și să le accepte pe cele romane. Când vin barbarii, galo-romanii la rândul lor iau nume folosite de aristocrația francă; mai târziu burghezul botează copiii cu nume folosite de familiile nobile, țăranul imită pe burghez”¹⁵.

---

¹⁵ Albert Dauzat, *Les noms de personnes: origine et évolution...*, ed. a III-a, Paris, 1828, p. 9.

Aceste transformări din antroponimia românească, înscrise în cadrul mai larg al onomasticii europene, reflectă evoluția interioară și socială a omului acestui timp. Se vedește o înstrăinare progresivă de sine, pentru că numele tind să nu mai reveleze taina persoanei, funcționând ca simple etichete; și o atomizare dramatică a societății, această sumă de indivizi izolați și independenți, în care se frâng legăturile comuniunii și comunicării, pentru că numele nu-și mai au izvorul în Nume, nici cuvintele în Cuvânt.

Precizare în legătură cu volumul de față

Lucrarea cuprinde două secțiuni: un lexicon onomastic care însumează numele *frecvente* în antroponimia contemporană și numele religioase întâlnite în mediile eclesiastice și monahale; partea a doua este un tabel hagiografic alfabetic cu sfinții menționați în calendarele ortodoxe.

Fiecare leamnă din lexicon are următoarea structură:

1. încadrarea numelui într-un tip etimologic și etimologia propriu-zisă;

2. menționarea caracterului hagiografic al numelui;

3. filiera prin care a pătruns în antroponimia românească;

4. variante, derivate și hipocoristice.

Transcrierea fonetică este corespunzătoare Alfabetului Fonetic Internațional, cu următoarele excepții:

s pentru *ch* („ș” românesc);

h pentru *kh* („j” românesc);

c pentru *tch* („c” românesc din „ce”, „ci”).

Tabelul alfabetic hagiografic conține informații sumare despre sfinții Bisericii, cu lămuriri suplimentare la anumiți neomartiri și mărturisitori din sec. XIX-XX. Au fost menționați și sfinții apuseni care au viețuit până la Schisma din 1054, precum și sfinții canonizați de Bisericile slave din diaspora.

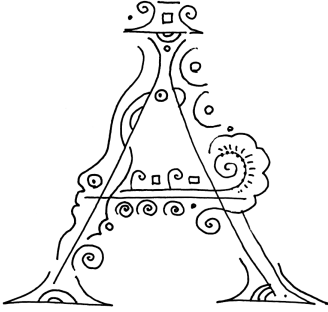
Fără pretenții de acrivie științifică, lucrarea își propune să fie *un îndrumar în alegerea numelor de botez și monahale*. Iar partea a doua, tabelul alfabetic al sfinților, reflectă reprezentarea acestor nume în calendarul creștin.

Nu în ultimul rând, acest *Dicționar de Nume* se vrea un semnal la procesul de occidentalizare și laicizare artificială a numelor de botez românești, precum și o încercare de redescoperire a legăturii intrinsece dintre nume și persoana care îl poartă. Numele este prima cheie de acces la complexitatea persoanei, iar sistemul onomastic al unui neam vădește acea matrice stilistică inconfundabilă și perenă, dar și fluctuațiile culturale în care este integrat. Dacă numele este înțeles astăzi ca o simplă *etichetă* a persoanei, să căutăm *a o alege potrivit*.

Mulțumim și pe această cale tuturor celor care ne-au ajutat în procurarea și organizarea materialului bibliografic cu deosebire reputatelor lingviste și cercetătoare în domeniul onomasticii, dna prof. univ. Domnița Tomescu și dna prof. univ. Aurelia Bălan-Mihailovici.

Tatiana Petrache

LEXICON

Aaron

vezi **Aron**.

Abel, Abela

(rar) reproduce vechiul nume ebraic *Hebhel*, *Habhel* purtat de cel de-al doilea fiu al protopărinților Adam și Eva. Dintre semnificațiile propuse, menționăm: „suflu vital” și „ceață; vanitate, deșertăciune” sau poate fi raportat la un subst. asir. *aplū* sau *ablu*, „fiu”. ✕ Filiera bizantino-slavonă: *Avel*, *Avil(u)*. Filiera lat.-catolică: *Abel*, *Abela*; deriv. *Abelin*, *Abelina*.

Acachie

(exclusiv masc., rar) corespunde numelui pers. gr. *Ἀκάκιος*, format cu *α-* privativ și *κακός* „rău, ticălos”; are sensul „inocent, fără de răutate”. ✕ *Acachie* a pătruns în onomastica noastră pe filiera bizantino-slavonă. În română există și sub formele: *Acachi*, *Agache*, *Agachi*.

Achila, Achilina

vezi **Acvila** (masc.); **Acvilin**, **Acvilina**.

Achim

vezi **Ioachim**.

Achindin, Achindina

nume apotropaic de origine gr., corespunde adj. gr. *ἀκίνδυνος*, alcătuit din *α-* privativ și subst. *κίνδυνο* „pericol, primejdie”, având sensul „cel lipsit de primejdie, sigur”. ✕ Forma de masc. apare în calendarul creștin. ✕ Filiera bizantino-slavonă: *Achindin*, *Achindina*, *Chindina*, *Chindin*. Filiera latină: *Acidina*.

Acvila (masc.); **Acvilin**, **Acvilina**

(rar) este la origine un derivat adj. de la cognomenul roman *Aquila*, format pe baza subst. comun *aquila*, „vultur, acvilă”, pasăre sacră în Antichitate și folosit la romani ca simbol al lui Zeus. ✕ *Acvila*, *Acvilin*, *Acvilina* sunt nume reprezentate în calendarul creștin. ✕ Filiera bizantino-slavă: *Achila*, *Achilina*, *Aculina*, *Culin*. Forme moderne, de influență apuseană: *Acvilin*, *Acvilina*.

Ada, deriv. **Adina** (fem.)

prezintă două ipoteze etimologice: fie prenume biblic (V.T., Facere 4,19; 36,2) corespunzător termenului ebr. *’Adah*, (format de la radicalul *’dh*, „a împodobi, a înfrumuseța”), nume independent sau hipoc. al unui teoforic cu semnificația „Elohim a împodobit, a înfrumusețat”, fie este vorba de un hipoc. format pe teren românesc sau împrumutat din Apus,

Ad-Af

corespunzător numelor pers. germ. *Adela, Adelaida* (de la elementul germ. *Adal*, „nobil”) sau prenumelui de origine lat. *Adriana*.

Adam (exclusiv masc., rar)

corespunde ebr. ‘*Adam* și cunoaște mai multe variante etimologice: 1. Ipoteza biblică aproprie numele de ebr. ‘*adhamah*, „sol, pământ”. 2. Se pornește de la ebr. ‘*adham*, care desemna specia umană în general, „omul”, și uneori avea sensul de „bărbat”. 3. S-a încercat explicarea numelui prin etiopiană: „a fi frumos”, arabă: „a se uni, a fi sociabil”, sau asiriană: „a face, a produce”.
✕ Filiera slavă: *Adăman, Adămul, Adămuș, Adămuș, Adamachi*. Forme noi: *Adamin, Damin*. În onomastica românească, este prezent mai ales ca nume de familie.

Adela (fem.)

hipocoristic fr. de la prenumele germ. *Adelheid*, nume descriptiv sau augural, care are la bază germ. *adal*, „nobil”, de la care s-au format mai multe compuse și derivate: *Adela, Adala, Adelaida, Adalberta, Adelinda, Alinda*.
✕ Numele prezintă etimologie multiplă, deoarece a pătruns la noi prin intermediul mai multor limbi moderne (germană, franceză, italiană).
✕ Forme curente ale numelui: *Adela, Adelina*; hipoc. *Ada, Alina*

(aceste din urmă nume pot avea și alte explicații).

Adelaida

corespunde numelui germ. *Adelheid*, nume descriptiv sau augural, cuvânt compus din *adal*, „nobil” + sufixul *-heid*, cu ajutorul căruia se formează subst. abstracte din adjective, „ceea care este de neam nobil”.
✕ Nume calendaristic catolic.

Adolf (masc.)

nume augural și afectiv, de origine germanică; este un compus din elementele *adal*, „nobil” și *wulf*, „lup”. Numele este format pe terenul mitologiei germanice, unde lupul este un animal sacru (ca și la vechii daci).
✕ Numele (f. rar) este preluat din onomastica apuseană.

Adrian, Adriana

nume afectiv, indicând originea locală; reproduce cognomenul lat. *Hadrianus*, „cel originar din Hadria”, derivat de la toponimul *Hadria*.
✕ Nume calendaristic creștin.
✕ Intermediar bizantino-slavon.
✕ Forme vechi: *Adrian, Adriena, Udrea*, deriv. *Udriște, Udrica, Udrița*. Prin contaminare cu *Andrei*, apar formele: *Andrian, Andriana*.

Afrodita (exclusiv fem., rar)

nume mitologic la vechii greci; prezintă semnificație și origine obscure. Una dintre ipoteze pornește de la originea orientală a cultului zeiței frumuseții

Ag

și iubirii și leagă semnificația inițială de ideea de „fertilitate”. Într-o altă interpretare numele este corelat cu sanscr. *abhradatta* „dăruită de nori” (de la *abhra* „nor” și *datta* „dăruită”). Explicația tradițională apare la Hesiod și se conformează istoriei mitice a nașterii zeiței: *Afrodita* derivă din subs. gr. *ἄφρός*, „spumă”. ✕ Există și interpretarea care propune un etimon vechi iliro-albanez compus din *Afr*, „aproape”, și *ditta*, „zi”, cu sensul „se apropie ziua”. *Afrodita* apare în calendarul creștin. ✕ Numele zeiței este reluat în epoca modernă datorită curentului renaștentist care revigorează tradiția antichității greco-latine.

Agamemnon

este un nume mitologic grecesc antic, compus din *ἄγαν*, „foarte mult”, și *μένω*, „insist”, cu sensul „cel ce insistă mult”. Cel mai probabil, a pătruns pe filieră cultă neogreacă.

Agapie, Agapia

s-a format pe baza subst. gr. *ἀγάπη*, „dragoste”. În creștinism are o semnificație specială, de „milostenie și dragoste frățească”, iar în comunitatea creștină primitivă are sensul de „masă frățească”, cunoscută inițial ca „euharistie”. ✕ *Agapie*, *Agapia*, *Agapion*, *Agapit* apar în calendarul creștin. ✕ Intermediar bizantino-slavon. ✕ Forme

vechi: masc. *Agapin*, *Gapie*, *Agachi*; fem. *Agafia*, *Gafia*, *Gapia*.

Agapion

derivat de la **Agapie, Agapia**.

Agapit

derivat de la **Agapie, Agapia**.

Agathope (masc.)

nume devoțional, de origine greacă, format de la subst. compus grecesc *ἀγαθοποιός*, „binefăcător”. ✕ Nume devoțional creștin. ✕ Intermediar bizantino-slavon.

Agaton (rar), Agata

este un vechi nume grecesc cu un pronunțat caracter afectiv și augural, corespunzător formei feminine a adj. *ἀγαθός*, „bun”. ✕ *Agata* și *Agaton* sunt nume calendaristice creștine. ✕ *Agata* a pătruns la noi pe filieră bizantino-slavonă. ✕ Forme vechi folosite la noi: *Agatia*, *Gatia*, *Agafia*, *Agafina*, *Gafina*, *Agahia*, etc. Forme hipoc. masc. *Agatin* și compusul *Agatonic* (*ἀγαθός*, „bun” și *νίκη*, „victorie”).

Agatocle (masc.)

nume afectiv, de origine gr.; este compus antic din elementele *ἀγαθός*, „bun, de neam bun, curajos, viteaz”, și *κλέος*, „glorie, celebritate, zgomot, rumoare”, cu sensul „cel care are faimă de viteaz”. ✕ Nume calendaristic creștin. ✕ Intermediar bizantino-slavon.

Ag-Al

Agatope (exclusiv masc.)

este un compus gr., format din *ἀγαθός*, „bun”, și *τόπος*, „loc”.
✕ Nume calendaristic creștin.
✕ Intermediar slav.

Agheu (Aghie)

nume devoțional gr., de origine ebr., format de la *haggay*, „cel care ia parte la sărbătoare”; are la bază ebr. *hag* „sărbătoare”, înrudit cu arab. *hajj* „pelerinaj” și sir. *hago* „sărbătoare”; este de asemenea pus în legătură cu gr. *ἄγιος*. ✕ Nume calendaristic creștin. ✕ Intermediar slav.

Aglaiia (exclusiv fem.)

nume de inspirație religioasă, *Agláia* desemna în mitologia greacă una din cele trei *Χάριτες* (sau Grații, în mitologia romană). Semnificația numelui este legată de adj. gr. *ἀγλαός*, „strălucitor, minunat”. ✕ Intermediar neogrecesc.

Agnes (fem., rar)

nume afectiv, care are la bază gr. *Ἄγνη*, format de la adj. *ἀγνός*, „pur, curat, neîntinat” și, ulterior, „sfânt, cuvios”. Nu este exclusă nici pătrunderea numelui pe filieră latină, sub influența termenului teologic *agnus*, „miel”. ✕ Nume calendaristic creștin. ✕ Forme mai vechi, atestate în sinaxare (intermediar bizantino-slav): masc. *Agnas*, fem. *Agni*. Prenumele a pătruns în epoca modernă pe filieră neogrecă (*Aneza*, *Anezina*), dar și ca împrumut din onomastica apuseană (*Agnes*, *Agnesa*).

Agripa (masc.); deriv. Agripin (rar), Agripina

la romani, în mod tradițional, acest nume desemna modul de naștere al respectivei persoane; cognomenul roman *Agrippa*, de la care s-au format derivatele *Agrippinus*, *Agrippina*, este explicat în mod curent prin „născut cu picioarele înainte”. Unii specialiști consideră că această explicație ține de etimologia populară, adevărata semnificație rămânând necunoscută. ✕ *Agripa* și *Agripina* sunt nume calendaristice creștine.

Albert

nume augural, un compus de origine germanică din elementele *adal*, „nobil”, și *beraht*, „strălucit”. Nume calendaristic catolic.

Ahile (exclusiv masc.)

numele eroului grec legendar, fiul lui Thetis și al lui Peleu, regele mirmidonilor, reproduce gr. *Ἀχιλλεύς*. Antroponimul are la bază gr. *ἄχος* > *ἀχίλος, „suferință, mâhnire, supărare”. ✕ Ahile apare în calendarul creștin. ✕ Forme vechi atestate la noi: Hilei, Hilu.

Albu, Alba

nume afectiv, desemnând o particularitate fizică, tenul sau părul de culoare foarte deschisă sau, dimpotrivă, este o poreclă pentru persoanele cu tenul și părul de culoare închisă; este